

Stefania Lisakowska

Biblioteki Naukowe w Belgii

Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
Biblioteka 9, 55-87

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Stefania Lisakowska

BIBLIOTEKI NAUKOWE W BELGII

Wstęp

W Belgii do najpoważniejszych bibliotek naukowych należą Biblioteka Królewska w Brukseli oraz Biblioteki Centralne Uniwersyteckie. Belgia ma 2 uniwersytety państwowe: waloński w Liège i flamandzki w Gandawie, oba powstałe w roku 1817 oraz 2 uniwersytety prywatne: Uniwersytet Wolny w Brukseli, założony w 1834 roku i Uniwersytet Katolicki w Louvain, powstały w 1425 roku.

Jeśli chodzi o proveniencję zbiorów belgijskich bibliotek uniwersyteckich to duża ich część pochodzi z bibliotek klasztornych i instytucji kościelnych, które zgromadziły największe, bezcenne kolekcje piśmiennictwa, manuskrypty, inkunabuły, grafikę, monety, medale itd. Po kasacji zakonów w XVIII wieku wszystkie dobra kulturalne zostały oddane bibliotekom miejskim i muzeom. Biblioteki miejskie poza tym przejmowały księgozbiory i dzieła sztuki po emigrantach i obywatelach nieobecnych w kraju. Z biegiem czasu biblioteki miejskie przekazywały najcenniejsze swe zbior-

Tabela 1

Biblioteka Królewska i Centralne Biblioteki Uniwersyteckie

Nazwa biblioteki	Liczba mieszkańców	Rok powstania Uniwersytetu	Liczba studentów na Uniwersytecie (różnych narodowości)	Stan księgozbioru Biblioteki Centralnej w woluminach około
Biblioteka Królewska w Brukseli	200 000	1839	-	2 500 000
Biblioteka Centralna Uniwersytetu Wolnego (prywatnego) w Brukseli		1834	10 000	800 000
Biblioteka Centralna Uniwersytetu Państwowego w Liège	500 000	1817	15 000	1 500 000
Biblioteka Centralna Uniwersytetu Państwowego w Gandawie	158 400	1817	10 000	1 500 000
Biblioteka Centralna Uniwersytetu Katolickiego (prywatnego) w Louvain	32 500	1425	24 000	1 300 000

ry w myśl zarządzenia państwowego nowo powstającym uniwersytetom.

Biblioteki uniwersyteckie powiększały sukcesywnie swe zbiory w drodze darów państwowych wszystkich oficjalnych

druków, zakupu z rocznych budżetów uniwersyteckich i książek ze subskrypcji państwowej; nadto dary przekazywały władze miejskie, towarzystwa naukowe zagraniczne oraz osoby prywatne.

A. Biblioteka Królewska w Brukseli (Bibliothèque Royale)

1. H i s t o r i a

Największą i najpoważniejszą biblioteką naukową w Belgii jest Biblioteka Królewska w Brukseli. Wywodzi się z Biblioteki Burgundzkiej (Librairie de Bourgogne), która posiadała bogatą kolekcję książek i manuskryptów zgromadzonych przez książąt burgundzkich, w szczególności przez Filipa Dobrego (um. 1467 r.). Książę Filip II przeniósł Bibliotekę w 1559 roku do pałacu Coudenberg w Brukseli i do końca wieku zbiory sukcesywnie się wzbogacały. Wiek XVII i XVIII był okresem stagnacji. Za panowania cesarzowej Marii Teresy biblioteka w 1772 roku została otwarta dla publiczności w dawnym domu kuszniaków "Domus Isabellae". W okresie Rewolucji Francuskiej ogromna liczba cennych manuskryptów została wywieziona przez żołnierzy francuskich do Paryża (1794 r.), z czego pewną część w okresie późniejszym biblioteka odzyskała. W roku następnym (1795) Bibliotekę Burgundzką przyłączono do Szkoły Centralnej okręgu Dyle i przeniesiono do pałacu Karola z Lotaryngii. Po zniesieniu Szkoły Centralnej, Biblioteka Burgundzka w 1803 roku stała się Biblioteką miasta Brukseli. Rząd holenderski dokonał w 1815 roku podziału Biblioteki na:

a) państwową z kolekcją manuskryptów, zachowującą nazwę Biblioteki Burgundzkiej

b) miejską z pozostałymi zbiorami.

W 1837 roku państwo belgijskie zakupiło od sławnego bibliofila z Gandawy Karola Van Hulthem'a ceną kolekcję druków w liczbie 70 000 woluminów i mianowało Bibliotekę Burgundzką Biblioteką Królewską Belgii. Jej otwarcie dla publiczności nastąpiło w Pałacu Przemysłu (palais de l'Industrie) 21 maja 1839 roku. W roku 1842 miasto Bruksela sędowało Państwu swoje kolekcje książek za opłatą rocznej renty. Budynek biblioteczny stał się niewystarczający dla pomieszczenia ogromnego już księgozbioru, jednak sprawa budowy nowego gmachu stała się aktualna dopiero w 1935 roku, kiedy to rząd belgijski zatwierdził projekt budowy nowej biblioteki na Mont-des-Arts, biblioteki poświęconej pamięci króla Alberta I. II wojna światowa opóźniła realizację tego projektu i dopiero w 1954 roku pierwszy kamień pod Bibliotekę Alberta I położył król Baudouin.

2. C h a r a k t e r i z a d a n i a B i - b l i o t e k i K r ó l e w s k i e j w B r u k - s e l i

Biblioteka Królewska w Brukseli jest biblioteką narodową, centralną naukową instytucją, która pełni w Belgii rolę informatora naukowego oraz jest biblioteką publiczną. Jako biblioteka narodowa gromadzi, opracowuje i

Tabela 2¹

Publikacje naukowe zagraniczne za lata 1964-1966

Strefa językowa	Wskaźnik procentowy
Dzieła w j. angielskim	36%
" " francuskim	31%
" " niemieckim	18%
" " holenderskim	9%
" " włoskim	2%
" " hiszpańskim	0,7%
" " rosyjskim	0,6%
" w innych językach słowiańskich	1,3%
" " " " obcych	1,4%

¹ Wszystkie dane cyfrowe aktualne dla końca 1966 r.

przechowuje całą drukowaną krajową produkcję z tytułu ustawy o egzemplarzu obowiązkowym (dépôt légal) z dnia 8 IV 1965 r. Poza tym posiada manuskrypty, mapy, plany, ryciny, rysunki, monety, medale głównie produkcji narodowej. Jako biblioteka naukowa w najszerszym tego słowa znaczeniu, Biblioteka Królewska dokonuje encyklopedycznego wyboru głównych zagranicznych publikacji naukowych. Kupuje obce dzieła według kryterium języka, wartości naukowej i przydatności. W szczególności Biblioteka gromadzi dzieła napisane w językach przystępnych dla większości czytelników.

Zadaniem Biblioteki Królewskiej jako głównego ośrodka dokumentacji naukowej (informacji naukowej) w Belgii jest

Publikacje naukowe zagraniczne za lata 1964-1966

Rodzaj dyscypliny naukowej	Wskaźnik procentowy
Nauki ścisłe i stosowane	36%
Nauki humanistyczne (historia, literatura, lingwistyka, sztuka, geografia)	31%
Nauki społeczne i prawo	19%
Dzieła ogólne, filozofia, religia	14%

orientowanie poszukujących w zasobach produkcji naukowej i udzielanie pomocy w znalezieniu informacji bibliograficznych potrzebnych w realizacji wszelkich poszukiwań naukowych. Jako biblioteka publiczna dostępna jest dla każdego Belga w wieku od lat 21 i każdego obcokrajowca przebywającego na terenie Belgii. W wypadku studentów Uniwersytetu i innych szkół wyższych granica wieku 21 lat nie obowiązuje. Karta czytelnicza ważna jest na 1 rok i kosztuje 20 FB. Zbiory udostępnia się tylko na miejscu, w wyjątkowych wypadkach wypożycza się wielkim bibliotekom uniwersyteckim i ośrodkom badawczym w kraju i za granicą za pośrednictwem Wypożyczalni Międzybibliotecznej. Biblioteka otwarta jest dla publiczności we wszystkie dni powszednie od godz. 9 do 21, w soboty od 9 do 19. Czytelnie Zbiorów Specjalnych i Ośrodki Dokumentacji są otwarte od godz. 9 do 12 i od 14 do 17. Ośrodki Dokumentacji są zamknięte w soboty. Sale wystaw bieżących dostępne są we wszystkie dni od godz. 10-18.

3. S t r u k t u r a   o r g a n i z a c y j n a

- I. Sekcja Gromadzenia
- II. Sekcja Opracowania
- III. Sekcja Magazynów
- IV. Sekcja Udostępniania zbiorów
  - 1. Czytelnia Druków Zwartych
  - 2. Czytelnia Czasopism
  - 3. Czytelnia Dzienników
  - 4. Czytelnia Profesorska

Z b i o r y   s p e c j a l n e

- V. Sekcja Dokumentów Oficjalnych
- VI. Sekcja Egzemplarza Obowiązkowego
- VII. Muzeum Literatury
- VIII. Sekcja Dzieł Cennych
- IX. Sekcja Kartografii
- X. Sekcja Muzyki
- XI. Gabinet Rycin

O ś r o d k i   d o k u m e n t a c j i

- XII. Centralny Belgijski Ośrodek Dokumentacji i Informacji Naukowej i Technicznej
- XIII. Sekcja Katalogów Zbiorowych
- XIV. Sekcja Belgijska Europejskiego Ośrodka Tłumaczeń
- XV. Ośrodek Dokumentacji Afrykańskiej
- XVI. Ośrodek Studiów Amerykańskich

I n n e   p l a c ó w k i   D o s t ę p n e   d l a p u b l i c z n o ś c i

- XVII. Sekcja Reprodukacji Dokumentów

XVIII. Sekcja Miedziorytni

XIX. Publikacje i Wystawy

XX. Muzeum Książki

XXI. Dział Kontaktów z Publicznością

XXII. Restauracja

Struktura organizacyjna Biblioteki Królewskiej przystosowana jest do jej wielorakiego charakteru i ogromu zadań.

S e k c j a G r o m a d z e n i a (Acquisitions)

Biblioteka Królewska gromadzi zbiory z 4 źródeł: w drodze egzemplarza obowiązkowego (dépôt légal), kupna, darów i wymiany. Średnia roczna (za lata 1964-1966) wynosi 38 746 dzieł, a 63 201 woluminów w tym 11 406 dzieł belgijskich. W sumie zasoby biblioteczne liczą ca 2 500 000 woluminów. Zadaniem Sekcji Gromadzenia jest opracowanie inwentarzowe i przysposobienie techniczne dzieł.

S o k c j a O p r a c o w a n i a (Catalographie)

Opracowuje się 2 katalogi: alfabetyczny i podmiotowy.

S e k c j a M a g a z y n ó w (Placement)

Za magazyn dla książek całkowicie opracowanych służy wieża licząca 17 pięter o łącznej długości regałów 96 km. Książki wstawia się według numeru bieżącego.

S e k c j a U d o s t ę p n i a n i a Z b i o -
r ó w (Organisation de la lecture)

Przeciętna liczba czytelników dziennie wynosi 550. Liczba udostępnionych w roku 1966 dokumentów z wszystkich sekcji wynosi 283 510. Każda jednostka organizacyjna posiada czytelnię dostępną dla publiczności. Czytelnie dzielą się na 3 kategorie:

1. Czytelnie Zbiorów Ogólnych (generalnych) w liczbie 4
2. " " Specjalnych " 9
3. " Ośrodków Dokumentacji " 5

C z y t e l n i a D r u k ó w Z w a r t y c h
(Salle des Imprimés)

W Czytelni tej (230 miejsc) udostępnia się wszystkie bieżące druki zwarte z wyjątkiem egzemplarza obowiązkowego. Stanowi dla czytelników centrum orientacji bibliograficznej. Posiada 2 główne katalogi oraz olbrzymi księgozbiór podręczny liczący 37 000 woluminów, zawierający dzieła ogólne, katalogi druków, bibliografie ogólne i narodowe, encyklopedie, słowniki biograficzne, ogólne dzieła z dziedziny nauk humanistycznych. W pomieszczeniu tym wydzielone jest miejsce na Wypożyczelnię, gdzie składa się zamówienia i odbiera książki. Droga rewersów do magazynów i książek z magazynów do czytelni jest całkowicie zautomatyzowana i czas oczekiwania na zamówione dzieło zredukowany jest do minimum.

C z y t e l n i a C z a s o p i s m (Salle des Périodiques).

W Czytelni tej oddanych jest do użytku czytelników 5 000 tytułów czasopism bieżących w układzie systematycznym. Czasopisma z lat ubiegłych (Biblioteka Królewska abonuje 13 000 tytułów czasopism) udostępnia się z braku miejsca w Czytelni Druków Zwartych. Dla czasopism prowadzi się 2 katalogi: alfabetyczny i systematyczny.

C z y t e l n i a D z i e n n i k ó w (Salle des Journaux) 64 miejsc

Z reguły w Czytelni tej udostępnia się dzienniki (ga-

zety) z lat ubiegłych. Czytelnia wyposażona jest w czytniki dla mikrofilmów.

Czytelnia Profesorska (Salle de Travail)

Czytelnia zarezerwowana jest wyłącznie dla profesorów Uniwersytetu.

Zbiory specjalne (Les Salles de lecture spéciale).

Sekcje zbiorów specjalnych mają czytelnie wyposażone w katalogi tych zbiorów oraz w księgozbiory podręczne.

Sekcja Dokumentów Oficjalnych (Section des Documents officiels)

Gromadzi i przechowuje oficjalne publikacje belgijskie i zagraniczne, które wymagają specjalnego opracowania i zaklasyfikowania.

Czytelnia Egzemplarza Obowiązkowego (Dépôt légal)

Czytelnia udostępnia dzieła z egzemplarza obowiązkowego przesyłanego Bibliotece Królewskiej z tytułu ustawy z dnia 8 IV 1965 roku.

Muzeum Literatury (Musée de la littérature)

Gromadzi rękopisy, autografy, listy i wszelkie archiwalia z tej dziedziny. Czytelnicy korzystają z kartkowego indeksu analitycznego.

Sekcja Dzieł Cennych (Réserve précieuse)

Sekcja istnieje od 1944 roku. Liczy około 33 000 dru-

ków w tym 2 300 inkunabułów. W szczególności reprezentowana jest cała drukowana belgijska produkcja z XVI wieku, poza tym inne o wartości cennej i rzadkiej. Sekcja ta stanowi placówkę wiedzy o książce drukowanej od wieku XV do chwili obecnej.

S e k c j a K a r t o g r a f i i (Cartes et plans)

Posiada zbiór planów i map w liczbie około 40 000 różnych kart.

S e k c j a M u z y k i (Musique)

Dysponuje kolekcjami rękopisów i druków muzycznych bogatych zwłaszcza w dzieła wielogłosowe i starodruki dotyczące teorii muzyki. Katalog zawiera druki muzyczne od XV wieku.

G a b i n e t R y c i n (Cabinet des Estampes)

Przechowuje kolekcję 700 000 sztychów i 30 000 rysunków, zawierającą cenne dzieła wielkich mistrzów belgijskich szkół narodowych począwszy od XVI wieku aż do chwili obecnej.

G a b i n e t R ę k o p i s ó w (Cabinet des Manuscrits)

Jest najstarszą sekcją Biblioteki Królewskiej. Liczy 35 000 manuskryptów, w tym jedyny na świecie zbiór iluminowanych manuskryptów okresu burgundzkiego.

G a b i n e t M e d a l i (Cabinet des Médailles)

Istnieje od roku 1871. Posiada wspaniałe, godne podziwu medale i monety greckie, pieczęcie, żetony oraz serie statuetek i waz greckich.

Ośrodki Dokumentacji

Centralny Belgijski Ośrodek
Dokumentacji i Informacji
Naukowej i Technicznej (Centre
National de documentation scientifique et technique)

Powstał w 1964 roku. Zadaniem tej placówki jest dokumentacja, informacja, udzielanie wskazówek i wszechstronna pomoc w poszukiwaniach bibliograficznych z każdej dziedziny wiedzy.

Sekcja Katalogów Zbiorowych
(Section des Catalogues collectifs)

Między innymi wydaje i uzupełnia na bieżąco Katalog Zbiorowy Belgijski i Luksemburski bieżących czasopism zagranicznych.

Sekcja Belgijska Europejskiego
Ośrodka Tłumaczeń (Section
belge du Centre européen de traduction)

Zajmuje się tłumaczeniem tekstów naukowych z wszystkich dziedzin wiedzy napisanych albo wydanych w językach trudno przyswajalnych (specjalnie publikacje słowiańskie o piśmie cyrylicznym). Sekcja teksty te opracowuje i rozpowszechnia. Publikuje jednocześnie informacje bibliograficzne.

Ośrodek Dokumentacji Afrykańskiej
(Centre de documentation africaine
CADOC)

Prace o charakterze bibliograficznym obejmują wszystkie dyscypliny naukowe dotyczące Afryki Czarnej (l'Afrique Noire).

O ś r o d e k   S t u d i ó w   A m e r y k a ń s k i c h
(Centre d'études américaines)

Studia amerykańskie (Stanów Zjednoczonych) z zakresu literatury, lingwistyki, biografii, sztuki, etnologii, archeologii, historii, prawa, nauk socjalnych, filozofii, religii.

Inne placówki Dostępne dla Publiczności

S e k c j a   R e p r o d u k c j i   D o k u m e n -
t ó w   (Reproduction de documents)

Pracownia Reprodukcyj wyposażona jest we wszelkiego rodzaju sprzęt umożliwiający wykonywanie reprodukcji ze wszystkich zasobów Biblioteki Królewskiej w postaci fotografii, mikrofilmów, mikrokart, diapozytów i fotokopii.

M i e d z a o r y t n i a   (La section de la Chal-
cographie)

Konserwacja rycin. Wykonuje też na życzenie odbitki rycin czarne lub kolorowe. Katalog rycin jest do wglądu zainteresowanych.

P u b l i k a c j e   i   W y s t a w y   (Publications
et manifestations)

W zakresie prac naukowych oprócz bibliografii, prac z dziedziny bibliotekoznawstwa, studiów nad historią książki, Biblioteka Królewska publikuje: Bibliographie de Belgique (miesięczne wykazy publikacji belgijskich albo dotyczących Belgii, gromadzonych przez Bibliotekę Królewską); Liste sélective d'acquisitions récentes de publications étrangères, Bulletin intérieur mensuel, Rapport annuel. Katalogi wystaw. Dla wystaw bieżących Biblioteka

posiada 2 wspaniałe duże sale. Niezależnie od wystaw dużych sekcje zbiorów specjalnych permanentnie prezentują w formie wystaw wybór swych charakterystycznych obiektów.

Muzeum Książki jest w trakcie organizowania.

Dział Kontaktów z Publicznością

Biblioteka Królewska posiada dział oświatowy (service éducatif), którego zadaniem jest oprowadzanie po wystawach na terenie Biblioteki i zwiedzających Bibliotekę wycieczek, grup szkolnych (od 17 roku życia) oraz pojedynczych osób.

Restauracja

Biblioteka Królewska posiada na 5 piętrze restaurację na 300 osób.

B. CENTRALNE BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIE

1. Historia i charakter bibliotek uniwersyteckich

a) Centralna Biblioteka Uniwersytecka w Liège (Bibliothèque de l'Université)

Biblioteka Uniwersytecka w Liège wywodzi się bezpośrednio z Biblioteki Miejskiej, która przekazała w 1817 roku swe zbiory nowo powstałemu Uniwersytetowi. Do końca XVIII wieku na terenie prowincji Liège wiele zamożnych osób i instytucje religijne, jak opactwa benedyktyńskie oraz zakon Jezuitów, posiadały ogromne, cenne biblioteki.

Po kasacji zakonów dużo cennych kolekcji oraz spuścizny po bibliofilach zostały sprzedane na licytacjach i wywiezione za granicę. W roku 1724 "Conseil de la Cité" ustanowiło Miejską Bibliotekę Publiczną. Pierwszy katalog powstał w roku 1732 i zawierał 729 dzieł oraz 7 manuskryptów. Dnia 23 marca 1775 roku wyszło zarządzenie o egzemplarzu obowiązkowym wszystkich druków z prowincji Liège. Po zajęciu miasta przez żołnierzy republikańskich Biblioteka Miejska została przeniesiona do Maestricht a stamtąd do Francji. Osoby kompetentne wniosły reklamacje o zwrot wywiezionych zbiorów bibliotecznych, w wyniku czego miasto Liège odzyskało tylko pewną część swej biblioteki. Brak jednak odpowiednich osób do prowadzenia w właściwy sposób biblioteki tłumaczy jej stagnację aż do czasu powstania Uniwersytetu w roku 1817. Biblioteka Miejska liczyła 7 000 woluminów w chwili przejęcia jej przez Uniwersytet. W roku następnym specjalnie powołana Komisja zajęła się selekcją dzieł i zorganizowaniem nowej biblioteki. Król holenderski Guillaume I zaofiarował nowo powstałej Bibliotece Uniwersyteckiej cenne dzieła, manuskrypty i medale rzymskie, chcąc nadać Bibliotece charakter biblioteki historycznej i naukowej. Odtąd zbiory biblioteczne wzrastały sukcesywnie w drodze darów państwowych wszystkich oficjalnych publikacji i książek ze subskrypcji państwowej, pamiątek przesyłanych przez towarzystwa literackie Belgii, Holandii, Niemiec, Szwajcarii i Anglii; oraz darów od władz miejskich, od poszczególnych osób prywatnych, zbiorów zakupionych z ro-

cznych budżetów uniwersyteckich, darów i wymian z zagranicą (Francja, Anglia, Rosja, Brazylia, Kanada) i z towarzystwami naukowymi. Zbiory Biblioteki Uniwersyteckiej w Liège mają charakter uniwersalny. Biblioteka jest dostępna dla publiczności, posiada strukturę organizacyjną wielkich bibliotek naukowych. Obecnie mieści się w starym budynku poklasztornym (Jezuitów). W trakcie budowy jest miasteczko uniwersyteckie, na którego terenie stanie gmach Biblioteki Centralnej. W chwili obecnej ukończony jest magazyn dla czasopism.

b) Centralna Biblioteka Uniwersytecka w Gandawie (Bibliothèque de l'Université)

Uniwersytet w Gandawie powstał w roku 1817. W roku następnym 9 lutego 1818 roku miasto Gandawa oddało swą Bibliotekę Publiczną wraz ze wszystkimi ruchomościami Uniwersytetowi. Sporządzony inwentarz zawierał: 23 700 woluminów poczynając od XVI wieku, 202 inkunabuły, 234 manuskrypty.

Zakupiona w 1819 roku cenna kolekcja w liczbie 18 000 woluminów od M. Lammens'a, profesora zwyczajnego i bibliotekarza, wzbogaciła bardzo zbiory biblioteczne. Za organizatora i pierwszego konserwatora Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gandawie uważa się Karola van Hulthem'a (1764-1832), bibliofila i bibliografa. Początkowo zorganizował Bibliotekę Towarzystwa Literackiego (Société littéraire très utile) w Gandawie i z własnych funduszy ją powiększał. Do zbiorów tych dochodziły kolekcje bibliotek instytucji religijnych oraz bezcenne księgozbiory z wyprze-

daży w krajach sąsiednich. Dzięki staraniom Karola van Hulthem'a biblioteka ta została w 1804 roku otwarta dla publiczności. Była to jedyna w tym czasie biblioteka publiczna w Belgii. Powiększona została o zbiory Biblioteki Szkoły Centralnej, ustanowionej przez rząd Republiki Francuskiej po zajęciu Belgii przez Francuzów. Biblioteka Miejska w Gandawie wzbogacała sukcesywnie swe zbiory dzięki darom książąt i uczonych europejskich. W okresie tym posiadała tylko 2 zapoczątkowane katalogi, a mianowicie: katalog manuskryptów i katalog nauk teologicznych. Biblioteka Miejska utrzymywała się ze skromnych funduszy, dopiero pomyślny dla niej okres otwiera się z powstaniem Uniwersytetu w Gandawie, któremu przekazuje swe zbiory.

Obecnie Biblioteka Uniwersytecka w Gandawie mieści się w nowoczesnym gmachu zbudowanym przed II wojną światową przez architekta Henry Van de Velde. Zbudowana jest z betonu, szkła i stali o powierzchni 380 m². Posiada wieżę na planie kwadratu, wysokości 64 m, przeznaczoną na magazyny, mogące pomieścić 2 000 000 woluminów. Na szczycie wieży znajduje się rezerwuuar zawierający 150 m³ wody na wypadek pożaru. Biblioteka posiada ogrzewanie termiczne, wieża-magazyn ogrzewanie parowe. Ciepło reguluje pompa w podziemiach, obsługiwana przez motor elektryczny.

Biblioteka posiada zbiory uniwersalne (około 1 500 000 woluminów) najwięcej z dziedziny historii. Dostępna jest dla publiczności. Wypożycza osobom prywatnym oraz bibliotekom belgijskim i zagranicznym. Posiada ośrodek informacji naukowej.

c) Centralna Biblioteka Uniwersytecka (Uniwersytetu Katolickiego) w Louvain (Bibliothèque de l'Université catholique)

Uniwersytet Katolicki w Louvain jest najstarszym uniwersytetem belgijskim. Powstał w 1425 roku z fundacji papieża Marcina V w wyniku starań księcia brabanckiego, Jana IV. Każdy Wydział Uniwersytetu posiadał odrębną bibliotekę. Dopiero w roku 1636 powstała Centralna Biblioteka Uniwersytecka. Zbiory biblioteczne pochodziły głównie z darów profesorów, duchownych, księgarzy. W okresie Dyrektoriatu Uniwersytet na mocy dekretu z dnia 25 X 1797 roku został zamknięty. Za panowania holenderskiego króla Guillaume zorganizował Uniwersytet Państwowy, który istniał w latach 1816-1830. Gdy Belgia odzyskała swą wolność biskupi belgijscy wystąpili do papieża Grzegorza XVI z petycją o fundację wyższego zakładu naukowego. W wyniku tego powstał w 1835 roku na nowo Uniwersytet Katolicki pod zarządem Rady Administracyjnej (Conseil d'Administration) złożonej z 6 biskupów belgijskich.

Do roku 1914 Biblioteka Uniwersytecka w Louvain miała charakter muzeum a nie ośrodka pracy naukowej. 300 000 woluminów w tym 800 inkunabułów i 950 manuskryptów tapetowało ściany biblioteki w obramieniu wspaniałych boazerii XVIII-wiecznych. Szybki rozwój Bibliotece zapewniał stały, regularny budżet. W okresie I wojny światowej Biblioteka odniosła dotkliwe straty, wskutek pożaru spłonęły zbiory biblioteczne (25 VIII 1914 r.). Wówczas Komitet Międzynarodowy (Comité International de l'Œuvre de Louvain) zaa-

pelował do wielu krajów o dotację dla Biblioteki. Wiele państw nadesłało cenne manuskrypty, inkunabuły, druki zwarte, a Stany Zjednoczone podjęły się odbudowy gmachu Biblioteki, która nastąpiła w latach 1921-1927 w stylu neorenesansowym z wieżą wysokości 85 m wg planów architekta amerykańskiego Whitney Warren. Otwarcie nowej Biblioteki nastąpiło w dniu 4 lipca 1928 roku. Podczas II wojny światowej w czasie bombardowania miasta w dniu 17 V 1940 roku Biblioteka Uniwersytecka po raz drugi całkowicie spłonęła. Z księgozbioru liczącego 900 000 woluminów i 3 000 seryjnych wydawnictw, ocalało tylko 15 000 woluminów. Komitet złożony z profesorów miasta Louvain zwrócił się z apelem do całego społeczeństwa w kraju o pomoc w odrestaurowaniu Biblioteki w wyniku czego książki masowo zaczęły napływać. Dyrektor Biblioteki nawiązał kontakty z wszystkimi firmami wydawniczymi.

Odbudowa Biblioteki w dawnym stylu z wieżą wysokości 83 m została zakończona w roku 1950.

Biblioteka Uniwersytecka w Louvain posiada zbiory uniwersalne ze szczególnym uwzględnieniem piśmiennictwa rzymsko-katolickiego i zagadnień religioznawczych. Nie kupuje się beletrystyki.

Uniwersytet utrzymuje się z dotacji duchowieństwa, kościołów (podatki od wiernych), z opłat za studia oraz z funduszy od osób prywatnych.

d) Centralna Biblioteka Uniwersytecka (Uniwersytetu Wolnego) w Brukseli (Bibliothèque de l'Université Libre)

Uniwersytet tzw. Wolny w Brukseli powstał w roku 1834.

Tabela 4

74

Rodzaj zbiorów	Stan księgozbioru ogółem	W p ł y w y		Czytel-nicy	Wypożyczalnia		
		kupno	dary i wymiana		miejs-cowa	międzybi-blioteczna	
	wolu-minów	wolu-minów	wolu-minów	wolu-minów	z	do	woluminów
Książki	353 221	8 270	10 824	stu-dentki 1 591	53 834	2 056	1 976
Czasopisma (wol. opraw.)	256 123	3 190	2 710	stu-denci 2 902			
Ciągi dalsze	49 656	2 997		inni 1 318			
Broszury tezy pamiętniki	62 000		2 000				
Zbiory dawne	40 000						
Razem:	761 000	14 457	15 534	5 811	53 834	2 056	1 976

Nie udało się niestety uzyskać informacji odnośnie historii Uniwersytetu i Biblioteki (brak również publikacji na ten temat). Tabela 4 na str. 74 ilustruje ruch biblioteczny Biblioteki Uniwersyteckiej w stolicy Belgii w roku akademickim 1965/1966.

Biblioteka posiada zbiory uniwersalne, nie ma zbiorów specjalnych, dostępna jest tylko dla profesorów i studentów.

2. S t r u k t u r a   o r g a n i z a c y j n a   b i b l i o t e k   u n i w e r s y t e c k i c h

a) Administracja Główna (Dyrekcja)

Wszystkie czynności dotyczące administrowania Biblioteką, jak również koordynowanie prac między sekcjami należą do Administracji Biblioteki. Działy zbiorów specjalnych (manuskrypty, sztychy, numizmatyka itd.) oraz Pracownia Fotograficzna wchodzi w skład tej sekcji. Sekcja Administracji Ogólnej jest bezpośrednio kierowana przez Dyrektora (Bibliothécaire en chef). Dyrektora zastępuje najstarszy stażem kierownik Sekcji. Każdego roku 30 czerwca i 31 grudnia kierownicy sekcji przedkładają Dyrektorowi następujące raporty:

- 30 VI a) statystykę prac wykonanych podczas roku akademickiego
- b) sprawozdanie z prac specjalnych wykonanych albo przedsięwziętych
- c) wypadki szczególnie interesujące sekcje
- d) propozycje kupna, urządzenia, ulepszenia

- 31 XII a) sprawozdanie z sytuacji w Oddziale i sprawności personelu
- b) sprawozdanie budżetowe

Do spraw naukowych powołana jest Rada Naukowa Bibliotek (Conseil Scientiphique des Bibliothèques), w skład której wchodzi: Dyrektor Biblioteki jako przewodniczący, przedstawiciel każdego Wydziału - profesor oraz sekretarka. Rada wybierana jest co 4 lata.

Do spraw administracyjnych powołana jest Rada Administracyjna Biblioteki (Conseil d'Administration de la Bibliothèque), w skład której wchodzi: Dyrektor Biblioteki i kierownicy Sekcji.

- b) Gromadzenie i opracowanie zbiorów

Centralne Biblioteki Uniwersyteckie powiększają swe zbiory w drodze kupna, egzemplarza obowiązkowego, darów i wymiany. Kupno leży w gestii Dyrektora, dary i wymiana należą do bibliotekarzy-kierowników Sekcji. Biblioteka Główna centralnie zakupuje i opracowuje książki, czasopisma nowe i antykwaryczne dla wszystkich bibliotek danego Uniwersytetu (instytutowe, laboratoryjne, seminaryjne). O kupnie decyduje Komisja Biblioteczna (Commission de la Bibliothèque), w skład której wchodzi: Dyrektor Biblioteki Centralnej, profesor z każdego Wydziału oraz sekretarka. Biblioteka Centralna i Wydziały mają swoje odrębne kredyty. Zakupu do księgozbiorów podręcznych dokonuje się bezpośrednio bez zgody Komisji Bibliotecznej. Procedura zakupów we wszystkich Centralnych Bibliotekach Uniwersyteckich jest w zasadzie jednakowa. Pro-

fesorowie składają zamówienia (również studenci za zgodą profesorów), które rozpatrywane są przez Komisję Biblioteczną raz na 2 miesiące. Komisja bada celowość zakupu i po zatwierdzeniu przesyła zamówienia do Kwestury, która prowadzi kontrolę kredytów i orzeka czy książki można zakupić. Rachunki za zakupione książki przesyła się do kwestury raz na 2 tygodnie.

Do Sekcji Gromadzenia i Opracowania Zbiorów należy prowadzenie inwentarza i regestrów topograficznych dla książek, czasopism i broszur, opracowanie wszystkich druków, katalogowanie, przysposobienie techniczne, włączanie kartek do katalogów wewnętrznych, korespondencja, reklamacje, odpowiedzialność za wymianę międzynarodową. Prowadzi się następujące katalogi:

Biblioteka Uniwersytecka w Liège	- katalog alfabetyczny " analityczny
Biblioteka w Gandawie	- katalog alfabetyczny " systematyczny
" " Brukseli	- katalog alfabetyczny " dziesiętny (wg systemu amerykańskiego Melwila Dewey)
" " Louvain	- katalog alfabetyczny " wyrazów głównych ("par mots")

W przypadku 3 autorów w haśle autorskim występuje tytuł (pierwsze wyrazy). Kataloguje się na maszynie na kartkach formatu międzynarodowego. Katalog Główny Biblioteki Centralnej zawiera kartki katalogowe bibliotek instytutowych, różniące się kolorem.

Biblioteka w Louvain prowadzi podwójne katalogi w 2 językach: francuskim i flamandzkim. Katalog Wyrazów Głównych obejmuje 1 250 skrzynek katalogowych w jednym języku.

W Bibliotece Uniwersytetu Wolnego w Brukseli wypisuje się 6 kartek katalogowych:

1	kartka	pozostaje	w	biurze	Gromadzenia	(katalogu)
1	"	"	"	"	Sekretariacie	
1	"	"	"	"	Kartotece Dostawców	
1	"	"	"	"	Informacji Bibliograficznej	
1	"	"	"	"	Kartotece Księgarń	
1	"	"	"	"	Katalogu	

Biblioteka Uniwersytecka w Louvain prowadzi centralny katalog manuskryptów z całego świata. Biblioteki Uniwersyteckie prowadzą inwentarze kartowe (luźne karty) oddzielnie dla druków zwartych i czasopism. Wypełnia się 3 analogiczne karty:

- 1 kartą stanowi inwentarz
- 1 " wraz z rachunkiem do Kwestury
- 1 kartę ogrymuje profesor

Numer inwentarza w Bibliotece Uniwersyteckiej w Brukseli kładzie się na karcie książki stanowiącej spis treści, w Louvain sygnaturę stawia się na karcie tytułowej. Pieczętkę jako znak własnościowy Biblioteki Uniwersyteckiej umieszczają na str. 1, 101, 201, 301 itd. W Louvain pieczętkę kładzie się tylko na odwrocie karty tytułowej. Formaty książek oznaczone są literami dużymi: A, B, C, D, E (powyżej 42,5) oraz F (mapy, plany). Sygnaturę stanowi format (w literze) + numerus currens, poniżej nr tomu albo zeszytu, np. B 89442. W Bibliotece Uniwersyteckiej w Brukseli stawia się sygnaturę decymalną.

c) Udostępnianie zbiorów

Biblioteki Uniwersytetów Państwowych spełniają podwójną rolę: są instytucjami naukowymi oraz bibliotekami publicznymi, podczas gdy Biblioteki Uniwersytetów Prywatnych są dostępne tylko dla profesorów i studentów.

Warunki korzystania ze zbiorów:

Wystawia się 2 rodzaje karty bibliotecznej zaopatrzonej w fotografię - dla studentów do korzystania na miejscu i na zewnątrz oraz odrębną kartę biblioteczną dla niestudujących. Obie karty są bezpłatne. W razie zagubienia wystawia się duplikat za opłatą 50 FB. W Bibliotekach Uniwersytetów Państwowych obowiązuje kaucja w wysokości 200 FB. Karta bibliteczna studencka ważna jest na cały okres studiów, co roku prolongowana, a karta dla niestudujących ważna jest na 1 rok. Karta bibliteczna wystawiona w Bibliotece Centralnej ważna jest do wszystkich bibliotek danego Uniwersytetu. Młodzież do lat 17 może korzystać z czytelni mając upoważnienie rodziców lub kierownika szkoły, gwarantujące bezpieczeństwo książek. Książki wypożyczają się na okres 15 dni, który w razie potrzeby może być przedłużony. Można wypożyczyć jednorazowo nie więcej niż 10 książek. Nie wypożyczają się poza Bibliotekę zbiorów specjalnych (manuskryptów, inkunabułów, map, rycin, monet i medali), zeszytów czasopism bieżących, dzieł formatu nietypowego, dzienników, tez, dzieł z księgozbioru podręcznego, dzieł rzadkich, cennych, niewydrukowanych. Wszystkie Biblioteki Uniwersyteckie mają czytelnię ogólną, czytelnię czasopism i czytelnię profesorską. Bibliote-

ka Uniwersytetu Wolnego w Brukseli posiada jeszcze bogato wyposażoną czytelnię bibliograficzną. W Bibliotekach Uniwersytetów prywatnych studentom udostępnia się książki tylko na miejscu, wyjątkowo za zgodą profesora student może wypożyczyć książki do domu na czas określony. Księgozbiór podręczny w Czytelni Ogólnej Biblioteki w Louvain liczy około 20 000 dzieł. Książki w czytelni rezerwuje się 4 dni.

Obsługa czytelników we wszystkich Bibliotekach Uniwersyteckich jest bardzo szybka i sprawna dzięki poczcie pneumatycznej. Czytelnik otrzymuje książkę w ciągu kilku minut. Rewers umieszczony w futerale przesyła się automatem (szybkość 8 m/sek.) na właściwe piętro. Pracownik musi się orientować, na którym piętrze znajduje się książka. W magazynie na tablicach umieszczonych na każdym piętrze, oświetlony zostaje numer piętra, na którym jest książka oraz dzwonek zawiadamia magazyniera, że rewers nadszedł. W zasadzie 1 magazynier obsługuje 3 piętra magazynu. Książkę kładzie się do jednego z dwóch koszyczków w windzie, które bez przerwy kursują w górę i w dół magazynu. Pomieszczenie na książki nadesłane z magazynu do czytelni lub rozdzielni obniża się tworząc dużą szufladę, która zapełniona powoduje zahamowanie windy. Książki z Czytelni i Wypożyczalni wracają na półki do magazynu również za pośrednictwem windy. Książki w magazynach ustawia się według numerus currens i formatów. Czasopisma mają oddzielne magazyny. Tezy zagraniczne przechowuje się oddzielnie, tezy belgijskie razem z książkami.

Godziny otwarcia Bibliotek są różne i tak:

L i è g e: 8³⁰ - 12³⁰, 13³⁰ - 18⁰⁰, w soboty 8³⁰ - 12³⁰,
w okresie wakacji 8³⁰ - 12³⁰ z wyjątkiem sobót

G a n d a w a: 9⁰⁰ do 21⁰⁰ codziennie z wyjątkiem sobót,
w okresie wakacji 9⁰⁰ - 12³⁰

L o u v a i n: 8³⁰ - 21³⁰

B r u k s e l a: 8³⁰ - 12³⁰, 14⁰⁰ - 18⁰⁰ oprócz sobót
czytelnie 9⁰⁰ - 18⁰⁰, w soboty 9⁰⁰ - 17⁰⁰,
w okresie wakacji 9⁰⁰ - 12⁰⁰, 14⁰⁰ - 17⁰⁰

Wakacje akademickie trwają od 15 czerwca do 14 września.

W Czytelniach księgozbiór podręczny posiada układ działowy z wolnym dostępem do półek.

W Sekcji Udostępniania Zbiorów wykonuje się wszystkie czynności dotyczące udostępniania i wypożyczania woluminów, segregowania kartek katalogowych do katalogu alfabetycznego i rzeczowego i włączanie ich do katalogów publicznych, prowadzenie kartoteki wypożyczeń do domu i międzybibliotecznych, dzienne statystyki wypożyczeń i udostępniania.

d) Konserwacja zbiorów

Sekcja Konserwacji wykonuje wszystkie czynności odnośnie magazynowania książek. Konserwacja książek, druków, manuskryptów, dzieł cennych, map, sztychów; dalej oprawa książek, odpowiedzialność za dobre utrzymanie magazynów. Dostęp do magazynów zarezerwowany jest dla dyrektora, kierowników Sekcji i magazynierów. Sporządza się miesięczne statystyki pracy.

3. S p r a w y   p e r s o n a l n e

Struktura personalna w belgijskich bibliotekach uniwersyteckich jest następująca:

A. Biblioteki Uniwersytetów Państwowych

I. Biblioteka Centralna

dyrektor (Bibliothécaire en chef) pełniący jednocześnie funkcje profesora

bibliotekarze (bibliografowie) około 7 osób

służba biblioteczna

personel administracyjny

magazynierzy

II. Biblioteki Instytutów (są niezależne od Biblioteki Centralnej pod kierownictwem profesora)

asystenci

adiunkci (chefs de travaux)

maszynistki (personel administracyjny)

Rada Naukowa Bibliotek (Conseil scientifique des Bibliothèques)

przewodniczący - dyrektor Biblioteki Głównej

przedstawiciel z każdego Wydziału - profesor

sekretarz - bibliotekarz

Rada Naukowa wybierana jest co 4 lata.

Hierarchia stopni służbowych:

asystent - studia wyższe, do 4 lat pracy

I asystent - " " od 4 roku pracy, pracownik nieusuwalny

konserwator - po 10 latach pracy + doktorat z zakre-

su studiów. Nowy projekt: praca doktorska z dziedziny bibliografii, bibliotekoznawstwa.

B. Biblioteki uniwersytetów prywatnych

Pracownika przyjmuje się na 3 miesięczną praktykę, potem 2-letni staż, następnie zostaje przydzielony do Sekcji. Bibliotekarze w Bibliotece Centralnej Uniwersytetu Katolickiego w Louvain mają studia uniwersyteckie z zakresu historii, teologii, piszą prace doktorskie i są równocześnie profesorami na Uniwersytecie, w Bibliotece Centralnej pełnią funkcje kierowników sekcji. Służba biblioteczna nie ma studiów wyższych (22 osoby).

W Bibliotece Uniwersytetu Wolnego w Brukseli bibliotekarze są absolwentami 4-letniej Wyższej Szkoły Bibliotekarskiej (7 osób). Magazynierzy we wszystkich bibliotekach uniwersyteckich mają ukończone szkoły średnie, o przyjęciu ich decyduje egzamin. Maszynistki są absolwentkami szkół technicznych.

Prace naukowe bibliotekarzy w zasadzie z zakresu studiów ukazują się w zeszytach poszczególnych Wydziałów, publikowane są bez honorarium. Jeśli chodzi o kształcenie kadr bibliotecznych to istnieje w Brukseli 4-letnia Wyższa Szkoła Bibliotekarska, która przyjmuje absolwentów szkoły średniej. Poza tym nie ma kształcenia bibliotekarzy, egzaminy bibliotekarskie zostały zniesione w Belgii w 1965 roku.

W bibliotekach uniwersytetów państwowych godziny pracy personelu naukowego i kierowników Sekcji ustala dyrektor w sposób następujący:

- a) minimum obecności w Sekcji wynosi 33 godziny tygodniowo i 20 godzin podczas wakacji uniwersyteckich (od 15 VI do 14 IX),
- b) w Sekcjach Gromadzenia, Czytelniach i Wypożyczalni obecność Kierownika Sekcji jest obowiązkowa codziennie,
- c) Kierownika Administracji (Sekretariatu) i personel administracyjny obowiązuje 41 godzin pracy tygodniowo ze ścisłą dyscypliną.

W bibliotekach uniwersytetów prywatnych obowiązuje wszystkich pracowników 40-godzinny tydzień pracy. Studia w uniwersytetach państwowych są bezpłatne, obowiązuje jedynie opłata za wpisowe i egzaminy. W uniwersytetach prywatnych studia są płatne, wysokość zależy od kierunku studiów, również płatne jest wpisowe i za egzaminy.

Bibliotekarzom przysługują wakacje 4-tygodniowe.

W pracy niniejszej należy także zwrócić uwagę na nowoczesne tendencje panujące w bibliotekarstwie belgijskim. Idą one w kierunku intensywnego rozwijania współpracy naukowej i usługowej z poważnymi instytucjami naukowymi w Europie i w świecie. Służą temu przede wszystkim Ośrodki Dokumentacji i Informacji Naukowej i Techniki, Sekcja Belgijska Europejskiego Ośrodka Tłumaczeń, Ośrodek Dokumentacji Afrykańskiej, Ośrodek Studiów Amerykańskich. Koncentracja i pogłębianie studiów nad nauką bibliotekoznawstwa objawia się w sugerowaniu tematów prac doktorskich z zakresu bibliografii i bibliotekoznawstwa, podejmowaniu licznych prac z dziedziny dokumentacji i in-

formacji naukowej, postępowych metodach pracy. Biblioteka Główna dokonuje centralnego zakupu zbiorów dla wszystkich Bibliotek Instytutowych i Laboratoriów, opracowuje je i przesyła poszczególnym bibliotekom danego Uniwersytetu. Wyposażanie bibliotek w nowoczesny zautomatyzowany sprzęt usprawnia w wysokim stopniu pracę biblioteczną. Kształcenie bibliotekarzy dokonuje się głównie poprzez wyjazdy zagraniczne, przede wszystkim do Stanów Zjednoczonych. Problemy budownictwa bibliotecznego rozwiązują plany budowy miasteczek uniwersyteckich na bazie wysokiej techniki. Obecnie w trakcie budowy jest miasteczko uniwersyteckie w Liège.

Biblioteki belgijskie w działalności swej sięgają przede wszystkim do wzorów amerykańskich.

C. Zakończenie

Podstawę do napisania pracy o bibliotekach naukowych w Belgii stanowiły publikacje, sprawozdania i informacje ustne zebrane w czasie mego pobytu w Belgii w celach naukowo-szkoleniowych w czasie od 18 marca do 18 maja 1968 r. Wyjazd mój do Belgii nastąpił w ramach wymiany kulturalnej i miał na celu zapoznanie się z bibliotekami uniwersyteckimi w tym kraju, ich historią, zakresem działania, strukturą organizacyjną, formami kształcenia kadr bibliecznych, zasadami opracowania, przechowywania i udostępniania zbiorów ikonograficznych. Zgodnie z planem przebywałam po 2 tygodnie w bibliotekach: Królewskiej i Uniwersyteckiej w Brukseli, Uniwersyteckich w Liège, Gandawie i Louvain.

Praca niniejsza ma charakter informatora o najpoważ-

niejszych bibliotekach naukowych w Belgii. Jeśli chodzi o zbiory ikonograficzne w wyżej wymienionych bibliotekach to omówienie ich wymagałoby oddzielnej pracy, bowiem Biblioteka Królewska jak i Biblioteki Uniwersyteckie posiadają ogromne, bezcenne zbiory specjalne (np. Biblioteka Królewska posiada 730 000 rycin, 35 000 manuskryptów, 33 000 starodruków, 2 300 inkunabułów oraz 100 000 map i planów).

Za udzielane mi informacje i życzliwą pomoc pragnę w tym miejscu gorąco podziękować przede wszystkim Dyrektorowi Biblioteki Królewskiej w Brukseli M. Herman Liebaers, Dyrektorowi Biblioteki Uniwersyteckiej w Liège, Mme Jeanne Gobeaux-Thonet, Dyrektorowi Biblioteki Uniwersyteckiej w Gandawie, profesorowi K. G. Van Acker, dalej Mme Nicolas z Liège oraz wszystkim kolegom bibliotekarzom belgijskim.

WYKAZ PUBLIKACJI

1. Bibliothèque de l'Université de Liège. Liège 1948.
2. Bibliothèque de l'Université de Liège. Section du Sart Tilman. Liège 1965.
3. Cauwenbergh Etienne van: "Scrinium Lovaniense". Mélanges historiques. (Université de Louvain, Recueil de Travaux d'Histoire et de Philologie, 4 Série, Fascicule 24).
4. Cauwenbergh Etienne van: La Bibliothèque de l'Université de Louvain 1425-1914 ("Alumni" nr 1-2, t. 20, luty 1951).

5. Centrale. Bibliotheek van de Rijksuniversiteit de Gent.
Gids 1966.
6. Dumon Pierre: Le Bibliothèque Royale de Belgique.
7. Voisin Aug.: Documents pour servir à l'histoire des
bibliothèques en Belgique. Gand 1840.